

Den partiska omsorgen i elevrelationer

VETENSKAPLIG ARTIKEL

DOI: <https://doi.org/10.58714/ul.v17i3.13192>

Mimmi Norgren Hansson

ABSTRACT

This article delves into the dynamics of care within peer relationships, examining how care is expressed between the caregiver and the recipient of care, as well as their broader connections with others. Based on qualitative interviews with twelve pupils, this study investigates the experience of giving and receiving care, particularly in relation to partial friendships. The results uncover two key dimensions of care: *internal care*, which influences the motivation, understanding, reciprocity and continuity of care within the caregiver-recipient relationship, and *external care*, which extends beyond this relationship to encompass aspects such as social inclusion and support during conflicts. This research underscores the pivotal role of partiality in shaping the dynamics of care and raises questions about its implications within an educational environment. Furthermore, it contributes to the framework of care ethics, stimulating a philosophical discourse on the moral aspects of partiality in an educational context.

Keywords: Care ethics, peer-relations, partiality, compulsory education

MIMMI NORGREN HANSSON

PhD student in religious studies

Department of Historical, Philosophical and Religious studies

Affiliated to Umeå Centre for Gender studies

Umeå university

E-post: mimmi.norgren@umu.se

INTRODUKTION

När barn pratar om skolan är relationerna till klasskamraterna av stor betydelse (Andersen, Rønningen & Løhre, 2019; Osbeck, 2006). Att ha vänner eller att vara ensam påverkar elevernas mående och vilja att delta i undervisningen. Relationella insatser förespråkas även för att motverka mobbing och kränkningar (Skolverket, 2011; 2014). Därför är skolan i allra högsta grad att betrakta som en relationell plats och elevernas relationer till varandra är viktiga för läraren att ha kännedom om. De sociala samspel som sker i klassrummet är däremot inte alltid lätta att hantera. Eleverna hjälper varandra, uppmuntrar och har roligt, men de hamnar också i konflikter och i en krass verklighet är relationerna till de andra eleverna för vissa barn likställt med stress och osäkerhet. I skolan likväl som på andra platser, finns det alltså en asymmetri i hur vänskap tar sig uttryck. Vissa har många vänner, andra få eller inga.

Under min tid som lärare på mellanstadiet upplevde jag därför blandade känslor när det gällde mina elevers omsorgshandlingar. Å ena sidan blev jag imponerad av deras empati och vänlighet som manifesterade sig i lekfullhet och glädje under raster. Å andra sidan noterade jag en obalans i omsorgen, där vissa elever konsekvent fick stöd och andra verkade bli förbisedda även när de behövde det som mest. Iakttagelsen ledde till utmanande frågor, hur kan lärare hantera den ojämna fördelningen av omsorg bland eleverna och vilka förväntningar kan man egentligen ha på att eleverna också ska vara vänner med varandra? Syftet med denna artikel är därför att undersöka hur elevers erfarenheter och förståelse av omsorg relaterar till deras partiska vänskapsrelationer i skolan. För att göra detta har jag intervjuat barn i årskurs sex om deras erfarenheter av att både ge och få omsorg av sina skolkamrater.

Kvalitativ empiri kan användas på olika sätt, till exempel för att ge en djupare och mer nyansrik beskrivning av ett studieobjekt (Bryman, 1988, s. 63) eller för att generaliseras i relation till en specifik teoretisk debatt (Davies, 2008, s. 91). Här används intervjuerna i linje med det sistnämnda förhållningssättet. Genom att undersöka omsorg i elevrelationer är min förhoppning att bidra till förståelsen av de komplexa samspel som försiggår i klassrummet och visa hur den moralfilosofiska debatten rörande partiskhet har praktisk relevans i skolan. Artikeln ska läsas som en hybridtext mellan filosofi och kvalitativ empiri och drivs av följande forskningsfrågor:

- På vilket sätt kan omsorg begreppsliggöras för att visa hur den kan uttryckas inom omsorgsrelationen och hur den relaterar till andra?
- På vilket sätt relaterar vänskapsrelationer till omsorg i barnens berättelser?
- Hur kan debatten om partiskhet bidra till en djupare och mer komplex förståelse för elevers vänskapsrelationer i en skolmiljö?

Nedan följer en redogörelse av studiens teoretiska utgångspunkt, omsorgsetiken och det moralfilosofiska begreppet partiskhet. Inledningsvis kan det dock vara viktigt att poängtera att omsorg inte förstås som en handling eller egenskap inom omsorgsetiken. När omsorg beskrivs i denna artikel skiljer det sig således från exempelvis dygdetik och kristen tradition, i vilka omsorg beskrivs som ett karaktärsdrag eller som ett uppenbart och gemensamt ideal (Hauerwas, & Pinches, 1997; Herdt, 2012; Slote, 2007; Wilimon & Hauerwas, 2021). Omsorgsetiken utgår i stället från relationen mellan omsorgsgivare och omsorgstagare (Noddings, 2013).

Omsorgsetik och omsorgsrelationen

Moralfilosofen Nel Noddings (2013a) beskriver omsorg som en samskapande process mellan en omsorgsgivare och en omsorgstagare (s. 18). I denna artikel benämner jag relationen som den *primära omsorgsrelationen*. Omsorg uppstår när (1) omsorgsgivaren är mottaglig för omsorgstagarens känslor i en viss situation och (2) handlar utifrån hennes bästa. När omsorgstagaren sedan (3) bekräftar handlingen blir omsorgen fullständig. Därför är omsorg enligt Noddings inte en typ av handling eller känsla, utan en relationell process mellan omsorgsgivare och omsorgstagare. Vad som avgör om något är omsorg eller inte, bedöms utifrån relationen och den situation omsorgsgivare och omsorgstagare befinner sig i (Noddings, 2013a, s. 16). En handling som uppfattas som omsorgsfull inom en relation vid ett specifikt tillfälle, behöver inte nödvändigtvis göra det i ett annat sammanhang eller inom en annan relation. Säg till exempel att någon visar sin vän omsorg genom att fråga hur denna mår efter förlusten av en närstående. Det kommer att ha betydelse för hur handlingen tolkas om de två sitter i en soffa i ett välbekant vardagsrum eller befinner sig i ett rum fullt av nyfikna främlingar. På samma sätt spelar det roll hur relationen mellan de två vännerna ser ut sedan tidigare.

Inom omsorgsetiken är således den omsorgsfulla relationen normerande för hur människor bör handla (Friedman, 1991; Randall, 2019, s. 7). Vad som är rätt och orätt synliggörs i faktiska möten mellan människor. Moraliskt ansvar avgörs därför av de relationer som en människa befinner sig i. Noddings (2013a) illustrerar detta genom metaforen av koncentriska cirklar och kedjor (s. 46). I en människas närmsta cirklar befinner sig de som får omsorg därför att de är älskade, ofta familj eller nära vänner. Längre ut finns de som personen i mitten håller av och allteftersom cirklarna rör sig utåt återfinns de som ännu är främlingar. Mellan cirklarna förenas människor genom formella och personliga kedjor. Någon är en annans bästa vän, eller lärare till en tredjes barn (Noddings, 2013a, s. 46–47). Avståndet mellan människorna i ett sådant relationellt nätverk bestämmer det moraliska ansvarets vidsträcktighet. För de personer som befinner sig allra närmast är ansvaret också störst. Avgörande för etiska gränsdragningar och krav är alltså (1) vilken relation eller förutsättning för relation som finns mellan två människor men också, (2) vilken förutsättning det finns för en sådan relation att utvecklas (Noddings, 2013a, s. 86). På detta sätt motiverar Noddings att omsorg kan och bör utföras partiskt.

Omsorgsrelationen som en partisk relation

Att omsorg är partisk innebär att människors skyldigheter gentemot varandra varierar beroende på vilken relation de befinner sig i. Ansvaret för den nära vännen är större än det för en främling. Därför kan moraliska frågor inte besvaras genom generella principer, eftersträvansvärda karaktärsdrag eller handlandets konsekvenser (Noddings, 2013a, s. 24, 27). Sådana aspekter kan vara av betydelse för moraliska beslut, men utifrån ett omsorgsetiskt perspektiv uppstår moral alltid i det konkreta mötet mellan människor (Noddings, 2013a, s. 36). En konsekvens av en handling kan exempelvis vara en aspekt som omsorgsgivaren behöver ta hänsyn till, men olika situationer och relationer kan i sin tur kräva mer eller mindre fokus på just konsekvenserna av ett handlande. Konsekvenserna är således inte ointressanta men kan inte enskilt avgöra hur omsorgsgivaren ska handla. På samma sätt kan man tänka sig att vissa typer av handlingar främjar omsorgsfulla relationer, men eftersom samma handling inte kommer att uppfattas på samma sätt av alla människor, vid samtliga tillfällen, måste även dessa bedömas utifrån den specifika situationen och relationen som omsorgstagaren och omsorgsgivaren har med varandra. Av just den anledningen står den moraliska motivationen i

förgrunden för ett omsorgsetiskt förhållningssätt. Motivationen för att handla är alltid utgångspunkten för den relationella omsorgsprocessen eller som Noddings (2013a) uttrycker det: ”what I will do is subordinate to my commitment of doing something” (s. 36). Hur nära relationen är till andra i vår omgivning påverkar sedermera motivationen för att ge eller ta emot omsorg. Det innebär att det finns en generell tendens att vara partisk som omsorgsgivare eller omsorgstagare.

Omsorgsetiken skiljer sig på detta sätt från både deontologi och konsekventialism som traditionellt framhåller opartiskhet som en viktig grundprincip vid etiska bedömningar (Baier, 1954; Godwin, 2001, s. 82). Men även inom dessa etiska teoribildningar diskuteras hur olika former av partiskhet skulle kunna motiveras (Nagel, 1986, s. 173; Hare, 1981, s. 135–137). Att det till exempel verkar orimligt att en människa skulle prioritera en avlägsen främling framför ett eget barn, är en intuitiv uppfattning som ofta ligger till grund för debatten rörande partiskhet (se tex Brighthouse & Swift, 2009; O’Brien, 2022) Att prioritera det egna barnet är så pass självklart att det i praktiken inte uppfattas som ett moraliskt övervägande. Även om partiskhet motiveras utifrån olika typer av argumentation och tillskrivs skilda betydelser, verkar det således svårt att fullständigt avfärda ett moraliskt handlande under vissa omständigheter kan eller bör baseras på partiska ställningstaganden.

Att dessa moralfilosofiska antaganden ofta utgått från intuitiva uppfattningar om moralisk praktik gör det inte mindre intressant i relation till nutida moralpsykologisk forskning. Genom empirisk forskning har man visat vilken betydelse partiska relationer har för våra moraliska omdömen (Clark & Boothby, 2013; Clark, Earp & Crockett, 2019; Earp, et.al., 2021). Konflikten rörande partiskhet handlar således inte främst om huruvida det kan sägas ha moralisk relevans, utan snarare om vilken form av partiskhet som går att rättfärdiga (Kuhse, Singer & Rickard, 1998; Samuelsson, 2010). I detta avseende utmärker sig omsorgsetiken där partiska relationer är normerande för moraliskt handlande (Randall, 2019). Med detta inte sagt att omsorgsetiker framhåller all form av partiskhet som god så länge den riktas till en närstående. Även partiska omsorgshandlingar måste utföras av omsorgsgivare som är mottagliga för omsorgstagares behov, som i sin tur bekräftar omsorgen. Det man däremot menar är att det långtgående ansvar som omsorgsrelationer kräver också förutsätter någon form av begränsning (Noddings, 2013a, s. 86). Ingen människa kan leva i etablerade omsorgsrelationer med hela sin omvärld. När det moraliska ansvaret på detta sätt bedöms utifrån relationen blir partiskhet en viktig förutsättning att diskutera (Noddings, 2013a, s. 18).

Partiskhet inom vänskapsrelationer är särskilt intressanta i en utbildningskontext. I den svenska läroplanen finns sociala mål för eleverna såsom förmågan till inlevelse, respekt och empati för andra. Vidare beskrivs skolan som en social gemenskap där eleverna ska känna sig trygga (Lgr22). För att uppnå sådana mål är omsorg i elevernas vänskapsrelationer angeläget att diskutera. Därför är det betydelsefullt att utforska hur omsorg tar sig uttryck mellan eleverna, men också hur den samskapas med de utanför den primära omsorgsrelationen. Att utveckla det omsorgsetiska ramverket för att tydligare beskriva denna relationella komplexitet, har således betydelse för skolpraktik såväl som skolrelaterad forskning. För att bidra till ett teoretiskt ramverk som tar sin utgångspunkt i den konkreta relationen är det av vikt att det faktiska barnets berättelse tillskrivs särskild betydelse. Med detta som grundval samtalande jag med elever i årskurs sex om deras erfarenheter av att ge och få omsorg. Deras berättelser ligger sedan till grund för en analys och teoretisering av partiska omsorgsrelationer mellan elever.

Omsorgsetik i svensk utbildningsvetenskap

Noddings eget arbete har i stor utsträckning handlat om hur skolan kan gynnas av ett omsorgsetiskt förhållningssätt (se t.ex. Noddings, 2003; Noddings, 2013b) och hennes forskning har även inspirerat andra att fortsätta en sådan normativ diskussion (Slote, 2013; Smit & Scherman, 2016). I en svensk och utbildningsvetenskaplig kontext har ett omsorgsetiskt ramverk använts i begränsad utsträckning, bland annat i begreppsredogörelser för omsorg (Josefson, 2018) och mer redogörande texter med syfte att förklara och kritiskt granska det omsorgsetiska ramverket (Colnerud, 2006; Stone, 2006). Hanna Sjögren är en av de som i utbildningsvetenskaplig kontext använt Noddings som grund för ett mer analytiskt arbete. Hon diskuterar föräldrars möjlighet att använda omsorgsetiken för att hantera spänningen mellan det bästa för mitt barn och det bästa för andras i relation till skolverket. Utifrån begreppen etisk och naturlig omsorg visar hon hur man från ett omsorgsetiskt perspektiv kan argumentera för det bästa för alla barn (Sjögren, 2021). Även Sara Irisdotter Aldenmyr använder Noddings som analysverktyg i utbildningsvetenskaplig forskning, men i motsats till Sjögren utifrån ett empiriskt material där hon intervjuat lärare som undervisar i livskunskap. I en kritisk analys används Noddings för att nyansera förståelsen av ”happiness” i en utbildningskontext, samt problematisera förståelsen av självkänsla som mål för undervisningen (Irisdotter Aldenmyr, 2012).

Ulrika Bergmark (2009) utgår från Noddings och närhetsetikern Emmanuel Lévinas i sin avhandling *Building an Ethical Learning Community in Schools*. Bergmark analyserar lärares och elevers upplevelser av etiska situationer och genomför även aktionsforskning med praktiserande lärare. Genom Lévinas och Noddings analyseras skolan som en plats för situerad etik. Bergmark har senare tillsammans med andra resonerat om omsorgsetiken som vägledande princip vid aktionsforskning (Bergmark, et.al., 2021). Till sist har Solveig Hägglund (2006) skrivit mer kritiskt när hon granskat Noddings texter utifrån barnsyn. Hon menar att barnet i Noddings arbeten osynliggörs, att relationen till den vuxne baseras på beroende samt att barnet förstås som ofullständigt.

Dessa studier har visat på en allmän relevans för omsorgsetik inom skolan, samt dess förtjänster och brister som teoretiskt ramverk i analysen av vissa typer av relationer i en utbildningskontext. I denna artikel använder jag i likhet med Irisdotter (2012) och Bergmark (2021) omsorgsetiken för att analysera ett empiriskt material men har även som ambition att utveckla det teoretiska ramverket i sig. På detta sätt skiljer sig arbetet mot tidigare svensk forskning med omsorgsetisk utgångspunkt.

METOD

I studier med barn krävs särskild hänsyn till etiska överväganden. Barnet riskerar i högre utsträckning än den vuxne forskningsdeltagaren att försättas i situationer där nog hänsyn inte tas till den personliga integriteten (Quennerstedt, et.al., 2014). Medvetenheten om sådan risk kan dock leda till att barns röster blir underrepresenterade i forskningen, ett problem inte minst vad gäller skolrelaterad forskning. På detta sätt utgör forskning med barn en spänning mellan exploatering och exkludering (Alderson & Morrow, 2011, s. 4). För att genomföra denna studie har det varit centralt att barnens egna berättelser står i förgrunden. Deras erfarenheter har varit en förutsättning för att kunna arbeta konstruktivt med det teoretiska ramverket. Det är därför viktigt att framhålla att barnens deltagande sträcker sig längre än att vara en representation som förtjänar uppmärksamhet. Det är även dessa berättelser som i växelverkan förklarar och utvecklar teorin. Under arbetet har jag försökt visa barnen och deras berättelser respekt. En del i detta är att följa vetenskapsrådets

forskningsetiska principer med avseende på information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande (Hermerén, et.al., 2011). Studien är även godkänd av svenska Etikprövningsmyndigheten (2019–01603).

Barnens omsorgsberättelser utgör således grunden för denna studie. Genom berättelser kontextualiseras olika positioner och fenomen vilket har betydelse för människors självförståelse (Phoenix, 2004). Berättelserna samlades in under tolv enskilda och semistrukturerade intervjuer med barn i årskurs sex. Mellanstadieåldern är en period när barn utvecklar sina sociala förmågor, prövar olika gruppkonstellationer och roller samt internaliserar sociala normer (De Goede, Branje & Meeus, 2009). När relationerna ökar i komplexitet blir även mobbing och ofrivillig ensamhet vanligare. Därför är mellanstadieåldern särskilt intressant för att nå insikter om hur skola och samhälle kan stötta barns positiva vänskapsrelationer i en tid som kännetecknas av betydelsefulla relationella erfarenheter.

Barnen som deltog gick i fyra klasser på två skolor. Då eleverna lämnade lektionstid för att delta i studien begränsades dessa till maximalt 30 minuter per intervju. Innan intervjuerna genomfördes lämnades information muntligt till klasserna av mig eller undervisande klasslärare. Eleverna fick sedan med sig skriftlig information och samtyckesblankett för forskningsdeltagande till sina hem. De som ville delta återkom med sin egen och vårdnadshavares underskrifter. Alla elever som fått tillstånd och anmält intresse intervjuades sedan. Inget urval genomfördes baserat på exempelvis kön eller bakgrund. I studien deltog nio flickor och tre pojkar. Vid intervjutillfällena användes ett enskilt rum på skolan där samtalen kunde genomföras ostört. Begreppet omsorg kan upplevas långt ifrån vardagligt tal och barnens språkbruk, därför använde jag mig av uttrycket ”att bry sig om”. Intervjuerna med eleverna strukturerades utifrån en intervjuguide som bestod av tre teman: (1) personlig bakgrund, (2) erfarenheter av omsorg och, (3) skolan som omsorgsplats. Tema två var det mest omfattande. Under detta tema frågade jag barnen om exempel på när någon visat att den brytt sig om dem men även då de visat att de bryr sig om någon annan. Utifrån barnens berättelser ställdes sedan följdfrågor som ”vad hände då?”, ”hur kändes det” ”och varför tror du att NN gjorde så?”. Intervjuerna spelades in med diktafon och lagras på Umeå universitets servrar i enlighet med universitetets dokumenthanteringsplan.

Samtliga intervjuer transkriberades, vid detta tillfälle gavs alla elever fingerade namn. För att öka läsvänligheten togs upprepningar, kortare följdfrågor och dialektala uttryck bort vid bearbetningen av materialet. Transkriberingarna kodades och kategoriserades därefter utifrån meningsinnehåll. Analysen har sedan genomförts i tre steg.

I ett första steg markerades de beskrivningar av omsorg som barnen berättade om. Eftersom datainsamlingen redan utgått från omsorgserfarenheter var detta den större delen av materialet. I ett andra steg lästes materialet utifrån begreppen omsorgsgivare och omsorgstagare vilka tillsammans utgör den primära omsorgsrelationen. Därefter konstruerades analysbegreppen *inre omsorg* och *yttre omsorg*. Inre omsorg avser de omsorgserfarenheter som berörde en omsorgstagare och en omsorgsgivare, alltså inom den primära omsorgsrelationen. Yttre omsorg de erfarenheter som på något sätt inkluderade fler personer. Inom varje begreppskategori har jag sedan analyserat hur de partiska vänskapsrelationerna relaterar till barnens förståelse av omsorg. Analysen ligger till grund för en avslutande diskussion om partiskhet utifrån omsorgsetik och skolpraktik.

RESULTAT

Barnens berättelser om omsorg kan utifrån omsorgsrollerna inrymmas i två kategorier. I det första fallet uttrycks omsorg inom den primära omsorgsrelationen. I dessa berättelser beskriver barnen hur omsorg ges av en omsorgsgivare till en omsorgstagare. Hur deras relation ser ut påverkar förutsättningarna för och följderna av omsorg. Kategorin kommer nedan att beskrivas som *inre omsorg* och syftar då på inre som inom omsorgsrelationen. I det andra fallet inkluderar omsorgsberättelserna även personer utanför den primära omsorgsrelationen. Det är således fler inblandade än enbart omsorgsgivare och omsorgstagare. Denna kategori kommer jag följaktligen att benämna som *yttre omsorg*. Vänskapsrelationerna mellan barnen relaterar i dessa berättelser till social inklusion och stöd i konflikter. Genom att beskriva inre och yttre omsorg analyserar jag omsorgsberättelserna för att visa hur partiska relationer påverkar förståelsen av och uttrycken för omsorg, något jag sedan kommer att diskutera utifrån en skolkontext.

Inre omsorg

Barnen beskriver under intervjuerna att relationen mellan omsorgstagare och omsorgsgivare har betydelse för upplevelsen av omsorg. Den inre omsorgen uttrycks inom den primära omsorgsrelationen, hur relationen ser ut påverkar barnens förståelse av omsorg¹. Relationen är betydande för hur inre omsorg (1) motiveras, (2) förstås och (3) genererar ömsesidighet och kontinuitet. Vänskapen mellan barnen har betydelse för själva definitionen av omsorg. Två handlingar som i allt väsentligt liknar varandra, men utförs av personer som barnen har olika relationer till, kan leda till vitt skilda tolkningar och rektioner. Vänskap beskrivs även som grund för att omsorgsgivaren ska kunna förstå det omsorgstagaren känner och genererar ömsesidighet och kontinuitet i relationen mellan barnen. Nedan följer en beskrivning av de tre aspekterna av inre omsorg som på olika sätt relaterar till barnens partiska vänskapsrelationer.

Utifrån vänskapsrelationen tolkas handlingar som *motiverade av omsorg* eller inte. Om en nära vän ”visar att den bryr sig” förstås det som genuin omsorg. Om det är en person som står längre ifrån barnet kan handlandet i stället upplevas som problematiskt. Hur omsorgstagaren förstår motivet för omsorgen har även inverkan på dennes känsloliv. I de fall omsorg ges av en vän beskriver barnen att det känns bra. Då omsorg ges av någon som barnen inte står lika nära tolkas handlingen också annorlunda vilket leder till andra känsloupplevelser. Klara berättar om detta när hon svarar på följdfrågan hur det känns när någon visar att den bryr sig.

Det beror på vem det är. Om det är två av mina bra vänner eller någon bra lärare. Men om det är någon annan så tänker jag mer att det är deras jobb eller att de vill komma in, för på den här skolan är det väldigt mycket så att man vill vara med i dramat, för att då kan man skipa lektioner och bli frågad, så man vill vara med i dramat (Klara).

När Klara säger ”komma in” menar hon komma in från skolgården under rast. Det hon beskriver är vidare en misstänksamhet mot omsorgsgivarens motiv. Beroende på relationen mellan omsorgstagare och omsorgsgivare tolkas handlingen som genuin eller inte. I barnens berättelser återkom de ofta på detta sätt till relationen som förutsättning för genuina omsorgsmotiv. Henrik berättar att han sällan brukar vilja prata med någon när han är ledsen, med undantag från en särskild kompis därför att ”vi har känt varandra sen vi var jättesmå och vi har alltid varit ganska nära varandra och så, då känns det bättre för mig att berätta för henne än för någon annan”. Det är från

”person till person” säger Lilly återkommande som svar på mina frågor och när jag frågar vad det innebär svarar hon att:

Nej men alltså, det beror ju hur nära man är personen också. Om det är min bästa vän som kommer och sätter sig, och säger något sånt där. Då blir det som, då kan jag ändå börja tänka på annat. Men om det bara är någon som man är lite kompis med då går det inte, för den förstår ju inte, för jag har ju inte sagt hur jag egentligen känner (Lilly).

En nära relation mellan eleverna är enligt Lilly och de andra barnen en grundförutsättning för att de ska kunna *förstå varandras känslor och upplevelser*. Liv beskriver att hon och hennes nära vän har ”varit vänner så länge” att hon har lärt sig att ”läsa av” henne, och Alma beskriver på ett liknande sätt att hon kan förstå hur hennes vänner känner. Hon märker när ”de pratar annorlunda, de gör väldigt mycket annorlunda beroende på hur de känner sig”. Vänskapsrelationen är därför av vikt för att kunna uppmärksamma känslor och behov för att senare kunna handla omsorgsfullt. Maja beskriver att det ”liksom inte [går] att hjälpa [någon] om man inte förstår” hur den fungerar. Pontus ger uttryck för något liknande när han säger att om man inte känner en person ”förstår man väl inte hur den är” och då ”blir det svårt”. På så sätt är vänskapen betydande för att den inre omsorgen ska kunna fungera. Om barnen inte känner varandra beskriver de att det är svårt att förstå hur den andra känner och då blir det även svårt att hjälpa.

Barnen berättar generellt om omsorg utifrån negativa känslotillstånd hos omsorgstagaren (Norgren Hansson, 2022). I dessa sårbara tillstånd är förståelse en trygghetsfaktor för barnet som exempelvis är ledsen eller arg. Vera beskriver detta uttryckligen då hon berättar att hon gärna vill vara själv om något har hänt och att hon ”hellre pratar ut med en än med tio”. När jag frågar henne vem den personen är, den man vill prata ut med, svarar hon att det är ”min kompis som jag brukar vara med mycket”. Hon menar att det kan ”bli fel” om hon pratar med någon i affekt. Hon säger så här om varför och hur det relaterar till vem som frågar:

Om jag redan är upprörd och så går jag till någon annan, då är det lätt att det blir bråk eller att man missförstår. För att just då är man arg eller ledsen, då kan man lätt bli missförstådd (...) Är det någon jättenära person så vet ju den hur jag är. Så det är lättare att prata med den direkt. När det är någon jag kanske inte känner lika bra, då kanske det är bättre att låta det vara för att det inte ska bli fel, för att de inte riktigt vet hur jag är (Vera).

Vera beskriver att ett negativt känsloläge innebär en form av social risk eftersom hon då kan säga eller göra saker i affekt. Den nära relationen fungerar i dessa lägen som en förståelsegarant för omsorgstagaren. Om en nära vän hjälper så kan denna också förstå att det är speciella omständigheter som gör att omsorgstagaren kanske inte är sitt allra bästa jag. Att omsorg görs inom den nära relationen har således betydelse för hur motivet bakom handlingen tolkas, men också för förståelsen av omsorgstagarens känsloliv.

En sista aspekt av den inre omsorgen är *ömsesidighet och kontinuitet*. Ömsesidighet och kontinuitet i vänskapsrelationen är i barnens berättelser svåra att separera och beskrivs därför tillsammans. Det finns i berättelserna ett antagande om att den som hjälper sin vän också kommer att få hjälp och att ömsesidigheten är en del i en kontinuerlig relation. Omsorgen stärker således relationen och ömsesidigheten mellan barnen. Liv berättar om ett annat barn som hon lärt känna på spanskan. I början av terminen glömde Liv sin penna upprepade gånger och fick låna av sin bankkompis, ända

tills hon själv kom ihåg, och då kunde låna ut sin penna. Hon beskriver hur detta utvecklas när hon säger:

I fall hon glömmer sin penna, då kan jag hjälpa henne och hon kan hjälpa mig och då så hjälper vi ju båda varandra. I fall hon har svårt för något i spanskan eller jag har svårt med något i spanskan, då kan vi förklara för varandra, och vi kan liksom ”där så gör man såhär”. Ifall hon har svårt med något och så hjälper jag henne med det. Om har jag svårt med något annat så kan jag fråga henne om det och så kan hon hjälpa mig (Liv).

Genom att göra bra så kommer man alltså att få hjälp när man själv behöver det. På så sätt uppstår ömsesidighet och kontinuitet i relationen mellan omsorgsgivaren och omsorgstagaren. När jag frågar Henrik om han har något exempel på när någon visat att den bryr sig om honom, svarar han att det är många personer som gör det. Det är ”många som frågar” i de fall han inte mår bra. Henrik avslutar med att förklara varför när han säger:

...våldigt många bryr sig ändå om mig för att jag bryr mig om andra, om de gör illa sig eller så, så då är de snälla tillbaka för att jag är snäll mot dem. (Henrik)

Ömsesidighet förutsätter alltså en historia och kontinuitet i relationen. När Henrik bryr sig om andra visar de honom omsorg tillbaka. Nilla berättar för mig att en relation kan börja med att man pratar, upptäcker liknande intressen ”och med tiden blir det ju vänskap”. Inom relationen skapas förväntningar på framtida handlande som ger barnen trygghet. Melvin beskriver att hans kompis bryr sig om honom eftersom han ”kanske tycker att jag är snäll och så, en bra vän helt enkelt”. Denna relationella kontinuitet beskriver även Pontus som säger att om man bryr sig om sina vänner ska man ”göra så att de känner sig trygga”. När jag frågar hur man gör det säger han att:

Man ska väl vara med dem, man kan ju inte bara vara med dem en gång i veckan typ, för då blir det ju som att man inte är med varandra, man kanske är med varandra några gånger i veckan (Pontus).

Med omsorgsrelationen kommer därför särskilda krav på kontinuitet och ömsesidighet. Något som genererar trygghet då barnen vet att de kan få hjälp om de behöver det. Att det är som Tilda säger ”om man har kompisar så har man ju något att göra, och om det är någonting som är jobbigt så har man någon att prata med.” Vänskapsrelationen gör att barnen i förhand kan veta att de kommer att få stöd om de behöver det. Den primära omsorgsrelationen stärks således av ömsesidigt handlande och en gemensam historia.

Men kraven på ömsesidighet kan även innebära social risk om man inte lyckas leva upp till vännernas förväntningar. Vera beskriver att hon ibland tycker att det är svårt att visa sina vänner uppskattning och att hon därför väljer att skriva till dem efter skolan för att upprätthålla sina vänskapsrelationer. När jag ber henne berätta mer om det säger hon:

Jag tycker det är viktigt. För om man vill ha kvar sina vänner måste man också visa att man bryr sig och sådär. För det är lätt om man bara tar allt som att det är självklart, då kanske andra inte tycker att det... eller tycker att man inte bryr sig, om det blir någon situation (Vera)

I den nära relationen finns det alltså en större risk att misslyckas vilket kan leda till att man inte längre har tillgång till den omsorg som vänskapsrelationen tidigare inneburit. Anja berättar att hon inte vill känna sig som en dålig kompis. Jag frågar henne hur det känns då och hon svarar:

Man blir typ lite besviken på sig själv för att, man vill ju att som jag behandlar dem, mina kompisar till exempel, då vill ju jag att de ska göra samma sak mot mig. Då är det klart att, om jag råkar göra något dumt mot den, då känns det som, man blir typ ledsen på sig själv och då känns det som att de kommer göra samma sak bara för att jag råkade göra det (Anja).

Anja fortsätter att beskriva en annan sida av ömsesidighet när kompisar kan ”hämnas” för att ”visa hur det känns”. Sådana bråk menar hon leder till viss förståelse för varandra men mest uppfattar jag att det utgör en stress för henne och hennes vänner. Att inte vara en tillräckligt bra vän kan göra att någon annan blir arg, ledsen eller besviken. När detta sker i relation till flera personer blir rädslan för att hamna utanför gruppen påtaglig, något jag återkommer till under nästkommande rubrik.

Yttre omsorg

Under intervjuerna berättar barnen också om omsorgserfarenheter som relaterar till fler personer än omsorgsgivare och omsorgstagare. Dessa berättelser är kategoriserade som *yttre omsorg* och inkluderar personer utanför den primära omsorgsrelationen. Berättelserna handlar om barn i konflikt och att ställas inom eller utanför en grupp. När stöd i konflikter beskrivs som exempel på omsorg berättar barnen om vänner som står på deras sida. Social inklusion görs i barnens omsorgsberättelser genom att stärka eller etablera vänskapsrelationer. Yttre omsorg beskrivs således som (1) social inklusion och (2) stöd i konflikt. Den andra kategorin relaterar till den första men innefattar endast de berättelser som beskriver bråk mellan eleverna. I dessa konflikter manifesteras i vissa fall grupptillhörigheter vilket gör att kategorin även kan tolkas som en specifik form av social inklusion. Här vill jag även nämna att det fanns vissa skillnader med avseende på kön då endast pojkar med ett undantag omnämndes i relation till eller berättade om fysiskt våld i konflikter. Flickorna berättade i stället i högre utsträckning om sociala konflikter utan våld. Syftet med denna studie är dock inte att analysera könsbaserade skillnader och jag kommer därför inte att diskutera detta vidare, även om det är av vikt att påtala.

Social inklusion beskrevs alltså av barnen som ett exempel på omsorg. I omsorgsrelationerna ger barnen varandra skydd från ensamhet. Att veta att man har någon att vara med eller att fråga en ensam vän om den vill vara med är exempel på omsorg som barnen berättar om. Henrik beskriver en situation när han visat att han brytt sig. Två tjejer var ledsna på rasten, han frågade hur det var med dem, vad som hade hänt. Senare fick han veta att de egentligen inte var ledsna, de ville veta vilka som faktiskt brydde sig om dem. Han berättar så här:

Det var en gång, det var inte så länge sedan, jag tror att det var i veckan eller förra veckan. Då var det några i fyran och femman, de låtsades vara ledsna och så, för att se vilka som brydde sig om dem. De hade gjort så en hel rast och det var bara jag som hade frågat om det var någonting. Alla andra hade bara gått förbi och inte brytt sig, det var fyra stycken tror jag. Sen gjorde de så här, att om folk frågade ”varför är ni ledsna?” säger de ingenting och då brukar de andra bara gå. Men jag brydde mig och då berättade de för mig, och då sade de att jag var den enda som hade brytt mig (Henrik).

Genom att försätta sig i en behovssituation testade flickorna sina omsorgsrelationer och skiljde ut Henrik från de andra barnen. Det var endast han som hade visat att han brydde sig om dem. Han berättade för mig att han trodde att de gjorde det för att ”vissa kände sig ensamma och skulle kolla vilka som brydde sig om dem” och för att ”de inte hade någonting att göra på rasten”. Genom att Henrik skiljer ut sig från mängden när flickorna känner sig ensamma stärker han sin omsorgsrelation till dem. Förståelsen av Henrik som omsorgsgivare görs genom att relatera honom till de som inte bryr sig, de som existerar utanför den primära omsorgsrelationen.

Tilda berättar att en pojke i hennes klass som hon vanligtvis inte brukar vara med, frågar om hon vill vara med honom när hennes kompisar är sjuka och hon riskerar att bli ensam, ”fast han vill vara med några andra, när han ser att jag är ensam, då är han med mig” säger hon. Hon beskriver att detta är för att de är släkt med varandra men att det med tiden även blivit vänskap emellan dem och att han numera gör det därför att ”han tycker om henne som kompis”. Genom att välja Tilda framför de andra visar klasskompisen att han bryr sig om henne och allt eftersom uppstår även vänskap mellan dem. På så sätt kan den yttre omsorgen beskrivas som social inklusion, något som även blir tydligt i samtalet med Anja.

För Anja handlar omsorg framför allt om att få vara med, om att inte bli ensam och hur vänner antingen inkluderar eller exkluderar varandra. Hon känner att de andra bryr sig om henne om de frågar hur det är när hon är ledsen eller om hon vill vara med dem. I relation till hur hon (som jag citerar ovan) beskriver ömsesidighet menar hon också att kompisar ibland utesluter varandra ur gemenskapen för att visa hur ensamhet känns. Hon berättar så här om varför:

Jag vet faktiskt inte. Man kanske vill ge sin hämnd, fast man vill inte vara taskig, man vill ju ändå att de ska typ känna hur man känner själv. Att typ, ja men om någon lämnar en ofta utanför, då kanske man vill göra tillbaka bara någon gång, typ en gång bara, för att den ska veta hur det känns om den aldrig har varit det. För att den kanske kan förstå att man inte ska lämna någon utanför (Anja).

Omsorg kan således relatera till social bestraffning om barnen upplever att kompisen inte agerar rätt i förhållande till vänskapsrelationen. Därför är omsorg i barnens berättelser även grund för att bli vald eller bortvald. Klara säger att omsorg kan vara när man ”ska bli vald i fotbollen, att någon väljer en först även fast man vet att man inte är proffs”. Då känner hon att personen som väljer bryr sig om henne. Valet är baserat på relationen till Klara och inte hennes förmåga att spela fotboll. Omsorgen sträcker sig utanför den faktiska situationen och får betydelse även när den förflyttas bortom fotbollsplanens verklighet.

Tilda och Henrik beskriver båda relationer som får legitimitet som omsorgsrelationer genom en tredje person. Tilda säger att hennes lillasysters vänner också bryr sig om henne, och Henrik beskriver att hans tremännings kompis bryr sig om honom. När jag frågar vem hon är svarar han:

Hon heter Emma och de brukar vara med varandra. Eftersom de är med varandra och min tremänning bryr sig om mig, blir det som att hon också bryr sig om mig mer än andra för att ja, hon är oftast med (Henrik).

Genom att stå samma person nära i de relationella nätverken formas en omsorgsrelation även mellan Emma och Henrik. Att vara någons nära vän kan därför generera en känsla av närhet mellan två personer som i övrigt står längre ifrån varandra. På detta sätt sker social inklusion genom att ha

gemensamma vänskapsrelationer med en tredje part. Social inklusion relaterar även till grupptillhörighet och de berättelser som handlar om *stöd i konflikter* mellan barnen. Pontus berättar att han brydde sig om någon genom att övertyga en klasskompis att ”byta gäng” eftersom han inte tyckte att de andra behandlade klasskompisen schysst.

Jag minns inte när det var. Men någon gång när jag gick i typ tvåan. Nej, trean, fyran någon gång där. Då var det en som gick här. Han var ganska dum och så, fast han är jättesnäll nu. Men då var han ganska dum och han hade sitt gäng. Så då, en som heter Måns. Jag och han har gått på samma dagis jättelänge. Han blev ibland kallad kort, och då sa jag, ”varför är du med det där gänget? Du blir ju bara kallad så”. Det var väl lite gruppptryck också i det gänget (Pontus).

När jag frågar vad som hände sedan berättar Pontus att Måns slutade vara med dem och att ”om de körde fotboll, i stället för att vara på deras lag som han brukade, så var han på vårt lag”. Pontus upplever alltså att han ger Måns omsorg när han erbjuder honom en annan grupptillhörighet som ytterst manifesterar sig i valet av fotbollslag. Jag frågar hur det kändes och han svarar att ”det kändes väl bra, jag var inte direkt rädd för honom”. I omsorgen finns den andra pojken närvarande. Känslan relaterar till att göra bra för Måns men även till den person som Pontus inte är rädd för. På detta sätt beskriver berättelsen omsorg som social inklusion men också som stöd i konflikt. Genom att låta Måns vara på deras lag ger Pontus honom ett nytt socialt sammanhang och stöttar på så sätt vännen i konflikt.

Melvin berättar också om ett bråk mellan honom och en kille i femman. Bråket är enligt Melvin ett exempel på när någon visat att den brytt sig om honom. Melvin säger att ”då stod mina kompisar på min sida och hjälpte mig, inte på hans sida. Men han hade kompisar på sin sida, så då var det som mig mot honom”. När jag frågar på vilket sätt hans kompisar visar att de är på hans sida berättar han att de säger ”du är bättre än honom, det är han som betar sig dåligt”. När Melvin beskriver omsorgen som kompisarna ger handlar det alltså om att de stödjer honom i konflikten med killen i femman. Han berättar också om ett annat bråk och att han efteråt inte mådde så bra, han hade dåligt samvete. Melvin säger så här om den händelsen:

Det var ett bråk liksom. Han retade mig, jag retade honom. Han blev arg och brottade ner mig, då började jag inte må så bra. Jag fick dåligt samvete för att jag retade honom. Då fick jag dåligt samvete och blev ledsen. Då kom min kompis och så här stöttade mig (Melvin).

När Melvin fick förklara och uttrycka vad han kände lättade även samvetskvallen över bråket. Omsorgen gavs genom att kompiserna bekräftade hans situation och känsloliv i gällande konflikt. Lilly beskriver hur hennes vänner brukar hjälpa henne när andra klasskamrater retas. Hon berättar att vissa tycker att det är roligt när hon blir arg. Därför visar hennes kompisar att de bryr sig om henne genom att säga ifrån och hjälpa henne att inte agera ut det hon känner.

Jag har ganska nära till mina känslor så jag har lätt att bli arg och sur och ledsen. När [någon] i klassen kanske är så här jättejobbig och vet att jag har lätt att börja skrika, då brukar de oftast sitta och ”Lilly, Lilly, Lilly!” och hålla på sådär. Men då brukar alla mina kompisar säga ”men ge er bara”. De förstår att ”snart kommer hon sprängas” och då styr de oftast ut mig ur klassrummet och så (Lilly).

Kompisarna stöttar Lilly då hon blir retad och hjälper henne ut ur klassrummet så att situationen inte förvärras. På så sätt är de ett stöd i den konflikt hon befinner sig i med de andra klasskamraterna. Alma beskriver omsorg som en kommunikativ färdighet som används för att alla i en grupp ska må bra. När jag ber henne berätta mer om det säger hon:

Om alla bestämmer tillsammans och så är det en person som försöker överrösta de andra för att få som den vill, då blir det inte så kul för de andra. Det blir bättre om man försöker bestämma alla tillsammans eller att man turas om att bestämma olika saker (Alma).

Sedan berättar hon att den som bestämmer ofta är den som ”är mest säker på vad den vill göra” och att den kan ”komma att överrösta de andra”. När man skapar en kompromiss med den personen ”bryr man sig om de andra som kanske inte vill göra det”. Alma beskriver alltså att omsorg är att se till att alla i kompisgruppen får göra det som de vill. För Alma är det ett tecken på att hennes kompisar bryr sig om varandra eftersom det oftast går bra att komma överens om vad de ska göra tillsammans. På detta sätt blir omsorg detsamma som god kommunikation inom gruppen, något som gör att de kan undvika att hamna i konflikt. Genom att kompromissa med den som kan överrösta de andra ger Alma vännerna omsorg. Almas omsorgshandling inkluderar således en person utanför den primära omsorgsrelationen. Yttre omsorg påverkas på detta sätt av de utanför relationen mellan omsorgsgivare och omsorgstagare.

Omsorg och den partiska vänskapsrelationen

Inom både den inre omsorgen och den yttre omsorgen spelar vänskapsrelationen roll för hur barnen berättar om omsorg. I den inre omsorgen har den primära omsorgsrelationen betydelse för hur motivet för omsorg uppfattas och för förmågan till att förstå omsorgstagarens känslotillstånd. Vidare är ömsesidigheten och kontinuiteten i barnens berättelser av betydelse för vänskapsrelationens innebörd och fortsättning. I den yttre omsorgen är vänskapsrelationen målet för omsorgen, barnen exemplifierar sina omsorgserfarenheter genom att beskriva hur omsorg ges genom social inklusion. Berättelserna handlar om att stärka vänskapsrelationen mellan omsorgstagare och omsorgsgivare men detta görs också i relation till andra. När barnen beskriver stöd i konflikter är det också ”kompisar” som beskrivs stå på omsorgstagarens sida.

I barnens berättelser kan man alltså se hur partiska vänskapsrelationer fungerar som en förutsättning för omsorg och att omsorgen även stärker dessa relationer. Därför kan man hävda att omsorg ofta fungerar genom att skapa och upprätthålla partiska vänskapsrelationer. Genom vänskapsrelationerna ger barnen varandra förutsägbarhet och trygghet. Det är inom omsorgsrelationer som barnen erbjuder varandra stöd i känslomässigt utsatta lägen. Men omsorgen relaterar även till konflikter och sociala grupperingar. Sammanfattningsvis kan man utifrån barnens berättelser således konstatera att den partiska vänskapsrelationen spelar roll för hur omsorg förstås. Detta leder till en rad moralpedagogiska frågor.

DISKUSSION

Begreppen *inre* och *yttre omsorg* har i denna artikel konstruerats och använts för att synliggöra komplexiteten i elevers vänskapsrelationer i skolan. Barnen berättar för mig om vikten av närhet inom omsorgsrelationen. Vem omsorgsgivaren är i relation till omsorgstagaren bidrar till förståelsen

av omsorg. Närheten kan förstås som de inre koncentriska cirklar Noddings beskriver och har betydelse i varje steg av omsorgsskapande som barnen berättar om; för motivet bakom omsorg, för förståelse, för handling och för den fortsatta relationen. Men eftersom närhet också definieras av distans till andra är omsorgsrelationen av nödvändighet ett samskapande med de utomstående. I en skolkontext är detta inte helt oproblematiskt. Inte minst för läraren som förväntas lösa konflikter mellan sina elever innebär detta ett etiskt problem. En elev som ställer upp för sin kompis kan utifrån en tredjes perspektiv beskrivas som elak. Det verkar kontraintuitivt att läraren i en sådan situation ska hänvisa till barnens relation, att den sade det där elaka för att den är någon annans bästa vän? Vad gör en sådan logik för de barn som saknar vänner?

En ökad förståelse av partiska vänskapsrelationer möjliggör för en mer komplex diskussion om skolan som en relationell plats. Genom att begreppsliggöra omsorg inom och utanför omsorgsrelationen är min förhoppning att konkretisera en moralfilosofisk debatt rörande partiskhet så att dess praktiska betydelse i en skolkontext blir tydlig. Omsorg mellan vissa elever kan innebära konflikt med någon annan, den kan leda till social stress och att somliga elever lämnas ensamma. Problemen synliggörs genom begreppet yttre omsorg där närvaron av konflikt och sociala grupperingar nyanserar omsorg som ett eftersträvansvärt mål. Samtidigt verkar omsorgen erbjuda barnen relationell kontinuitet, förståelse och förutsägbarhet genom inre omsorg.

Den inre och yttre omsorgen relaterar även till varandra då närhet mellan vissa elever kan skapa en känsla av utanförskap hos en annan. Den inre omsorgen kan därför implicit härledas till de som står utanför den primära omsorgsrelationen. Även om de utomstående eleverna inte finns med i barnens berättelser som jag kategoriserat som inre omsorg återfinns de i verkligheten. Det är inte otroligt att känslor av utanförskap i vissa fall förstärks av att se andra barn ge varandra omsorg. På samma sätt är den partiska vänskapsrelationen naturligtvis betydelsefull för de som existerar inom den. För lärare innebär detta ett dilemma då eleverna innanför omsorgsrelationen behöver dess partiskhet samtidigt som detta kan leda till svåra känslor hos de som står utanför. Därför är det viktigt att alla barn får vara en del i nära vänskapsrelationer, att relationerna i klassrummet kan öppnas upp och tillåta rörelse mellan varandra, utan att för den sakens skull negligera det faktum att även barnen behöver få känna sig särskilda som vänner.

Genom att analysera omsorg i förhållande till den primära omsorgsrelationen kan man synliggöra hur vänskap mellan eleverna är partiska relationer. Att relationerna är partiska har i sin tur betydelse för hur man kan arbeta för att hjälpa eleverna att ingå i omsorgsfulla relationer med varandra samtidigt som det nyanserar förståelsen av vänskap.

Givet att man uppfattar omsorg mellan elever som någonting man vill främja utgår det moralpedagogiska arbetet från barnens relationella nätverk. Hur kan omsorgsfulla vänskapsrelationer mellan eleverna etableras och stärkas? Vilka aktiviteter möjliggör relationsskapande och vilka begränsar detsamma? Genom ett omsorgsetiskt perspektiv förflyttas utgångspunkten från det enskilda barnets karaktär till de gemensamma relationerna. Från lärarens perspektiv blir det då av vikt att stärka elevernas upplevelse av närhet till varandra. Det behöver inte nödvändigtvis innebära att alla barn i en skolklass befinner sig i nära omsorgsrelationer med varandra. I själva verket kan en sådan målbild vara problematisk då den riskerar inkräkta på omsorgstagarens integritet.

När jag pratar med barnen är det tydligt att det har betydelse vem som utför omsorgen. I en etablerad omsorgsrelation har både omsorgstagare och omsorgsgivare agens. Omsorgsgivaren genom handlande, och omsorgstagaren genom bekräftelse av handlingen som omsorg eller inte. Om alla barn uppmuntras till att ge varandra omsorg utan att först etablera relationer mellan dem, kan omsorg bli till svårupptäckta integritetskränkningar. På min egen arbetsplats förväntas inte jag vara mottaglig för stöd från vem som helst. Kanske finns det några kollegor som man vill anförtro det där svåra som pågår i livet, kanske finns det ingen. Närgånget tal eller handlande kan från fel person på den vuxnes arbetsplats uppfattas som stötande. Att barn som omsorgstagare förväntas ha en större öppenhet för att vem som helst kan fungera som dennes omsorgsgivare verkar således inkonsekvent om inte barnet innehar en lägre rätt till personlig integritet vilket torde kunna uteslutas. Att stärka elevrelationer handlar alltså inte om att alla ska utföra det som utifrån kan kännas igen som omsorg. I stället är det av vikt att ge barnen förutsättningar för att skapa vänskapsrelationer och inom dessa öva sina omsorgsförmågor med varandra. En aspekt av detta är att visa respekt och ödmjukhet inför de som man ännu har en mer distanserad relation till. Utifrån barnens berättelser kan detta resonemang formuleras som den moralpedagogiska frågan; vilka krav ställer opartiskhet på omsorgstagare? Med denna fråga menar jag inte att antyda att det alltid är fel att handla utifrån ytliga relationers omsorgsbehov. Jag menar dock att det bör göras varsamt och att detta är av vikt för barn likväl som för vuxna och framför allt, att frågan bör vara föremål för framtida moralpedagogiska diskussioner.

Frågan relaterar även till en annan som väckts hos mig efter att ha lyssnat till barnen; vilka handlingar kräver partiskhet för att definieras som moraliska? Kanske skulle frågan även kunna formuleras som; vilka handlingar kräver partiskhet för att upplevas som betydelsefulla för den nära vänskapsrelationen? Poängen är att barnen beskriver att den partiska relationen påverkar hur handlingar tolkas. Om jag ger till alla, ger jag i vissa fall till ingen alls. För att kunna främja genuin omsorg behövs en viss acceptans för att denna utspelar sig inom specifika relationer. Detta gäller givetvis inte all form av omsorgsfullt handlande. Man kan tänka sig att många handlingar mycket väl kan göras i relation till alla, eller åtminstone de flesta mellanmännsliga möten. Som att exempelvis hälsa vänligt, hålla upp dörren eller fråga hur det gick om någon har ramlat och slagit sig. Men eftersom en människas omsorgskapacitet i form av tid och känslomässig energi är begränsad, kan man också tänka sig att vissa handlingar urvattnas om de utförs utan partisk hänsyn. Även i en skolkontext kan man behöva diskutera hur en sådan acceptans ska kunna manifesteras utan att man för den sakens skull tillåter att vissa barn lämnas ensamma. Denna artikel syftar till att bidra till en sådan diskussion i förhoppning om att synliggöra och problematisera den omsorgsasymmetri som jag inledningsvis beskrivit.

Utifrån barnens berättelser och ett omsorgsetiskt perspektiv vill jag därför avsluta med att framhålla vikten av att synliggöra den partiska omsorgens betydelse för att dels (1) värna barnens integritet, men också för att (2) långsiktigt arbeta med att alla barn ska få förutsättningar att ingå i genuina och nära vänskapsrelationer.

Noter

¹ Under intervjuerna framkommer ett undantag när den inre omsorgen inte verkar påverkas av barnens vänskapsrelation i samma utsträckning. Vid fysiska olyckor i stil med att ramlas och slå sig beskriver barnen att det är mindre problematiskt att hjälpa även om de inte befinner sig i närmare vänskapsrelationer med varandra. Intressant är också att det vid dessa tillfällen är vanligare att omsorgsrollen överlämnas genom att ”hämta en vuxen” (Norgren Hansson, 2022).

REFERENSER

- Alderson, P. & Morrow, V. (2011). *The ethics of research with children and young people: A practical handbook 2nd ed.* SAGE.
- Andersen, M., Rønningen, G. E., & Løhre, A. (2019). Listen to the voices of the students! The role of peers in academic and social school connectedness. *Internasjonal Politikk*, 5, 147–161. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1333>
- Baier, K. (1954). The point of view of morality. *Australasian Journal of Philosophy*, 32(2), 104–135. <https://doi.org/10.1080/00048405485200081>
- Bergmark, U. (2009). *Building an ethical learning community in schools*. Doktorsavhandling. Luleå University of Technology.
- Bergmark, U., Dahlbäck, A.C., Hagström, A-K. & Viklund, S. (2021). Att leda med omsorg: fyra handledningsmetaforer i aktionsforskning. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 27(2), 28–53. <https://doi.org/10.15626/pfs27.02.02>
- Brighouse, H., & Swift, A. (2009). Legitimate parental partiality. *Philosophy & Public Affairs*, 37(1), 43–80. <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2008.01145.x>
- Bryman, A. (1988). *Quantity and quality in social research*. Unwin Hyman. <https://doi.org/10.4324/9780203410028>
- Clark, M. & Boothby, E. (2013). A strange(r) analysis of morality: A consideration of relational context and the broader literature is needed. *The Behavioral and Brain Sciences*, 36(1), 85–86. <https://doi.org/10.1017/S0140525X12000751>
- Clark, M., Earp, B. & Crockett, M. (2019). Who are we and why are we cooperating? Insights from social psychology. *The Behavioral and Brain Sciences*, 43, e66–e66. <https://doi.org/10.1017/S0140525X19002528>
- Colnerud, G. (2006). Nel Noddings och omsorgsetiken. *Utbildning & demokrati*, 15, 33–41.
- Davies, A. U. (2008). *Reflexive ethnography: A guide to researching selves and others* (2., [rev. and updated] ed.). Routledge.
- De Goede, Branje, S. J., & Meeus, W. H. (2009). Developmental changes and gender differences in adolescents' perceptions of friendships. *Journal of Adolescence*, 32(5), 1105–1123. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.03.002>
- Earp, B., McLoughlin, K., Monrad, J., Clark, M. & Crockett, M. (2021). How social relationships shape moral wrongness judgments. *Nature Communications*, 12(1), 5776–5776. <https://doi.org/10.1038/s41467-021-26067-4>
- Friedman, M. (1991). The Practice of Partiality. *Ethics*, 101(4), 818–835. <https://doi.org/10.1086/293345>
- Godwin, W. (2001). *Enquiry Concerning Political Justice*. Batoche Books.
- Hare, R. M. (1981). *Moral thinking: its levels, method, and point*. Clarendon Press.
- Hauerwas, S. & Pinches, C. R. (1997). *Christians among the virtues: Theological conversations with ancient and modern ethics*. Univ. of Notre Dame Press.
- Herdt, J.A. (2012). Hauerwas among the virtues. *The Journal of Religious Ethics*, 40(2), 202–227. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9795.2012.00518.x>
- Hermerén, G., Gustafsson, B. & Petterson, B. (2011). *God forskningsred.* Vetenskapsrådet.
- Josefson, M. (2018). *Det ansvarsfulla mötet: En närhetsetisk analys av omsorgens innebörder i förskolan*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet.
- Irisdotter Aldenmyr, S. (2012). Moral aspects of therapeutic education: a case study of life competence education in Swedish education. *Journal of moral education*. 41(1), 23–37. <https://doi.org/10.1080/03057240.2011.638709>
- Kuhse, H., Singer, P. & Rickard, M. (1998). Reconciling impartial morality and a feminist ethic of care. *The Journal of Value Inquiry*, 32(4), 451–463. <https://doi.org/10.1023/A:1004327810964>

- Nagel, T. (1986). *View From Nowhere*. Oxford University Press, USA.
- Noddings, N. (2003). *Happiness and education*. Cambridge University Press.
- Noddings, N. (2013a). *Caring: A relational approach to ethics & moral education* (2nd ed., updated.). University of California Press <https://doi.org/10.1525/9780520957343>
- Noddings, N. (2013b). *Education and democracy in the 21st century*. Teachers College Press.
- Norgren-Hansson, M. (2022). Omsorgsberättelser från mellanstadiet. Elevers berättelser om omsorg utifrån relationen mellan omsorgsgivare och omsorgstagare. *Nordisk tidsskrift för pedagogikk & kritikk*, 8(2022), 49–62. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v8.2256>
- O'Brien, D. (2022). Children, Partiality, and Equality. *Journal of Ethics & Social Philosophy*, 23(1), 59–. <https://doi.org/10.26556/jesp.v23i1.1539>
- Osbeck, C. (2006). *Kränkningens livsförståelse: en religionsdidaktisk studie av livsförståelselärande i skolan*. Doktorsavhandling. Karlstads universitet.
- Phoenix, A. (2004). Att belysa det maskulina subjektet - narrativ analys och subjektpositioner. *Sociologisk forskning*, 41(2). <https://doi.org/10.37062/sf.41.19365>
- Randall, T. (2019). Justifying Partiality in Care Ethics. *Res Publica (Liverpool, England)*, 26(1), 67–87. <https://doi.org/10.1007/s11158-019-09416-5>
- Samuelsson, L. (2015). Partisk vs. opartisk moral. *Filosofisk tidskrift*, 36(3), 35–43.
- Sjögren, H. (2021). Bortom mitt barn och andras ungar. Omsorgsetisk grammatik för skolväljande föräldrar. *Utbildning och demokrati*. 29(3), 51–68. <https://doi.org/10.48059/uod.v29i3.1543>
- Slote, M. (2007). *The Ethics of Care and Empathy*. Routledge.
- Slote, M. (2013). *Education and human values: reconciling talent with an ethics of care*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203116555>
- Smit, B. & Scherman, V. (2016). A case for relational leadership and an ethics of care for counteracting bullying at schools. *South African Journal of Education*, 36(4), 1–9. <https://doi.org/10.15700/saje.v36n4a1312>
- Skolverket. (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbing* (Rapport 353). Skolverket.
- Skolverket. (2014). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda. Hur skolan kan arbeta mot trakasserier och kränkningar*. Skolverket.
- Quennerstedt, A., Harcourt, D. & Sargeant, J. (2014). Forskningsetik i forskning som involverar barn - Etik som riskhantering och etik som forskningspraktik. *Nordic studies in education*, 34(2), 77–93. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-5949-2014-02-02>
- Willimon, & Hauerwas, S. (2021). Wounded by Christ: Pastoral care and how it can go wrong: A conversation between Will Willimon and Stanley Hauerwas. *The Christian Century (1902)*, 138(16), 30–33.

Vol 17, nr 3 2023

Redaktionen har ordet

Sara Irisdotter Aldenmyr

Rektorers rörlighet i Sverige: En kunskapsöversikt

Katina Thelin & Sandra Lund

Den partiska omsorgen i elevrelationer

Mimmi Norgren Hansson

Kroppsovingslärares credo

- deras refleksjoner i lys av van Manens begrep om pedagogisk takt

Ove Olsen Sæle, Bjørg Oddrun Hallås & Gunn Helene Engelsrud

Uppdrag forskningscirkel: Ett ULF-projekt på landsbygden

Josefina Eliaso Magnusson & Per Nordén

Medie- och informationskunnighet är mer än bara källkritik och tekniskt kunnande. Vilka behov är det som behöver mötas och hur?

Marit Nybelius